

RYSZARD MANTEUFFEL

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego — Warszawa

ROLNICTWO MEKSYKAŃSKIE — JEGO POZIOM, USTRÓJ I ORGANIZACJA *

Meksyk jest krajem zupełnie innym od naszego pod wielu względami, w tym również pod względem rolnictwa. Porównać da się może jedynie liczba ludności, która jest podobna jak w Polsce (o 15% więcej niż u nas) oraz ilość gruntów ornych z sadami, których w Meksyku jest o 23% więcej niż w naszym kraju. Jednak ilość tych gruntów przypadająca na jednego mieszkańca jest prawie identyczna: Polska 0,56 ha, Meksyk 0,53 ha. Natomiast wszystko inne — jest inne.

Tabela 1

Obszar Meksyku (rok 1950)

	Tys. ha	Procent	Tys. ha	Procent
Ogółem			196 927	100,0
W tym:				
pod uprawami i drzewami				
owocowymi	19 928	10,2		
łąki i pastwiska	67 379	34,4		
Razem użytki rolne			87 307	44,6
Lasy			38 836	19,3
Nadające się do uprawy			7 777	4,0
Pod zabudowaniami i nieużytki			63 007	32,1

Ogólny obszar Meksyku jest 6,3 razy większy od Polski.

Obszar obecnych użytków rolnych (bez gruntów, które można jeszcze wziąć pod uprawę) jest 4,3 razy większy niż w Polsce.

Kraj jest w większości górzysty. Centralny Meksyk stanowi płaskowzgórze, na którym z kolei wyrastają góry. Stolica Meksyku — Ciudad de Mexico położona jest na wysokości średnio 2,4 tys. metrów, a np. szosa z Meksyku do Vera Cruz, portu nad Zatoką Meksykańską, droga po której szedł Kortez z Hiszpanami, miejscami prowadzi na wysokości blisko 4 m nad poziomem morza.

Około 25% obszaru kraju ma spadki większe niż 25°. Są to tereny nieprzydatne dla gospodarki rolnej, a nawet i normalnej leśnej. Utrzymują się tam tylko lasy przeciwoerozyjne, mające na celu akumulowanie opadów.

* Autor był członkiem delegacji polskiej na Międzynarodową Konferencję Ekonomistów Rolnych, która odbyła się w Meksyku (Cuernavaca, Morelos) w sierpniu 1961 r.

Kraj posiada wszystkie strefy klimatyczne, które zależą od wysokości ponad poziom morza: 1) gorąca (w znacznym stopniu tropikalna) poniżej 1 000 m n.p.m.; 2) umiarkowana 1 100 do 2 500 m n.p.m.; 3) zimna powyżej 2 500 m n.p.m.

Przydatność gruntów pod uprawy, poza innymi względami, zależy również od ilości opadów atmosferycznych. W klimacie suchym prowadzenie rolnictwa możliwe jest jedynie przy stosowaniu nawodnień, w klimacie pół-suchym, który przeważa, rolnictwo wymaga uzupełnienia wilgoci; klimat wilgotny jest głównie nad brzegami mórz; wreszcie w kraju tym istnieje też klimat b. wilgotny.

Ludność Meksyku, jak już wspomnieliśmy, przekracza ilościowo ludność Polski o 15%. Co do swego pochodzenia jest ona mieszana. Przeważają potomkowie Hiszpanów, dalej idą Indianie i Metysi. Indianie stanowią 9% ogółu ludności i w mowie posługują się 2 tysiącami dialektów. Jest to szczęśliwy kraj, w którym nie ma konfliktów kolonialnych. Potomkowie narodu podbitego i najeźdźców stworzyli jedną narodowość meksykańską.

Daje się zaobserwować szybki wzrost ludności miast w ogóle, a dużych miast w szczególności.

Ludność rolnicza jest nierównomiernie rozmieszczona w kraju. Na starych osadniczych terenach dookoła Mexico (oś wulkaniczna, pas środkowy między równoleżnikami Vera Cruz i Jalisco) zaludnienie jest gęstsze. Na pewne wyludnienie się wsi, zwłaszcza w północnej części kraju w znacznym stopniu wpłynęło i to, że bogatsi farmerzy w czasie rewolucji (1910—1917 r.) przenosili się do miast.

Tabela 2

Ludność Meksyku

	w tys.	% ogółu ludności zawodowo czynnej
Ogółem 1959 r.	33 736	
„ 1960 r.	34 600	
Ludność zawodowo czynna w rolnictwie		
1930 r.	.	67%
1940 r.	3 803	65%
1958 r.	6 050	58%
1960 r.	.	54%

W miastach o ludności ponad

	50 tys.	100 tys.
1930 r.	18%	.
1960 r.	27%	17%

Ludność rolnicza raczej mało ruchliwa, choć istnieje wprawdzie niewielkie wychodźstwo sezonowe i stałe, zwłaszcza do sąsiednich stanów USA. Finansjera, stopniując od wielkiej do coraz mniejszej, rekrutuje się spośród Hiszpanów, Żydów, Amerykanów z USA, Anglików; potem są Niemcy wreszcie Meksykanie.

Formy użytkowania ziemi

W 1910 r. przed wybuchem rewolucji agrarnej tylko 3,1% rodzin pracujących w rolnictwie posiadało własność nieruchomą. W 1940 r. już blisko 2/3 rodzin (bo 64,9%) posiadało ziemię. Dzisiaj procent ten jest już znacznie większy.

Rewolucja meksykańska, z której Meksykańczycy są do dziś b. dumni i o której mówią wszędzie i zawsze, wprowadziła w zasadzie bardzo poważną w rozmiarach nacjonalizację ziemi. Początkowo obejmowała ona gospodarstwa nie nawodnione o obszarze ponad 300 ha i nawadniane o obszarze ponad 150 ha. Później, gdy zabrakło ziemi do nadziałów, zmniejszono tę normę odpowiednio do 200 i 100 ha. Od tej zasady zostały wyłączone gospodarstwa nawet większe, ale b. intensywne i silnie specjalizowane (np. plantacje kawy itd.) oraz na północy gospodarstwa hodowlane o obszarach do 50 tys. ha; te ostatnie uzyskały rodzaj karencji na okres 25 lat.

1. Jedną z form użytkowania przez chłopów znacjonalizowanej ziemi są tzw. ejidos¹. Polegają one na tym, że ziemia jest władana zespołowo a użytkowana w zasadzie indywidualnie. Forma ta posiada stare tradycje cesarstwa Azteków.

Ziemia pozostaje własnością ogólnonarodową. Ziemie w promieniu nie większym niż 7 km oddawane są we władanie zespołowi ludzi, składającego się z nie mniej niż 20 rodzin, Ejidos mogą być tworzone jedynie w miejscowościach posiadających więcej niż 100 mieszkańców. Cała ziemia przydzielona do ejidos jest władana wspólnie przez utworzony zespół. Ziemia jednak użytkowana jest w rozmaity sposób. Każdy członek ejido posiada indywidualną działkę budowlaną. Ziemia orna podzielona jest pomiędzy członków ejido, tak że każdy posiada gospodarstwo, które użytkuje indywidualnie, jednak bez prawa jego podziału i sprzedaży. Może on jednak przekazać swoje gospodarstwo w całości swemu dziecku.

Tabela 3

Struktura agrarna w Meksyku w 1950 r.

Rodzaj gospodarstw	Liczba gospodarstw	Obszar ha
Ejidos	17 600	38,8 mln
Indywidualne	1 365 000	106,6 mln
Ogółem	1 383 600	145,5 mln
Gospodarstwa poniżej 5 ha	1 004 000	
Średni obszar	1,36 ha	

Część gruntów ornych wyłączona jest od podziału między członków i jest uprawiana wspólnie a dochody z niej idą na pokrycie wydatków ejido.

Wielkość działki indywidualnej (gospodarstwa) jest tak ustalana, aby członek ejido miał dochód z gospodarstwa 2 razy większy niż wynosi średnia płaca robotnika rolnego w danym rejonie. Dawniej obszar gruntów ornych gospodarstwa wynosił na ziemiach nawadnianych 3, a na nie nawadnianych 10 ha. Obecnie obszar ten jest zwiększany i dochodzi odpowiednio do 6 i 20 ha. Dla wszystkich ejidos średni obszar gruntów ornych działki wynosi około 6 ha.

Pastwiska i lasy są użytkowane zespołowo przez członków.

W rzadkich przypadkach ejidos gospodarują na całości gruntów zespołowo. Zadaniem zarządu ejido jest pilnowanie przestrzegania przepisów przez członków oraz reprezentowanie ejido na zewnątrz przed władzami.

* „j” wymawia się po hiszpańsku jak „ch”.

Nie jest to spółdzielnia, ani rodzaj dawnego miru rosyjskiego; poszczególne działki w ejido (gospodarstwa) w zasadzie nie zmieniają granic i obszaru.

Ogólna liczba ejidos w 1950 r. (spis powszechny) wynosiła 17,6 tys. wobec 99 tys. oddzielnych miejscowości wiejskich. A więc tylko w około 18% miejscowości znajdowały się ejidos.

2. Druga forma użytkowania ziemi to drobne gospodarstwa indywidualne. W przeciwieństwie do ejidos powstawały one w sposób niezorganizowany, bez istnienia jednolitych przepisów prawnych, najczęściej poza gospodarstwami istniejącymi przed rewolucją. Powstawały one na skutek parcelacji farm przez ich właścicieli z obawy przed konfiskatą lub z przydziałów ziemi znacjonalizowanej w przypadku niechęci chłopów do należenia do ejidos.

3. Gospodarstwa duże, o których była już mowa, znajdują się jeszcze na północy kraju. Są to przeważnie gospodarstwa wypasowe, nastawione na masową produkcję żywca bydłęcego. Średnio na jednego mieszkańca-rolnika (zawodowo czynni i ich rodziny) przypadało w 1950 r. 1,23 ha użytków rolnych.

Produkcja rolnicza

Meksyk odznacza się bardzo silną dynamiką wzrostu produkcji rolniczej. Jest to zresztą cecha krajów o niskim wyjściowym poziomie produkcji. Gdy przedwojenny (1930 r.) poziom produkcji globalnej rolniczej w Meksyku przyjąć za 100, wielkość tej produkcji wynosiła w 1959 r. 233%. Był to najsilniejszy w skali światowej wzrost spośród krajów podanych w „Roczniku Statystycznym” GUS z 1960 r. Dla porównania podajemy, że ten sam wskaźnik dla Danii wyniósł 144, dla NRF 129, a dla Polski 119. Należy dodać, że o ile do niedawna Meksyk był krajem o bardzo dużym imporcie rolniczym, to teraz jest już w zasadzie samowystarczalnym i raczej stoi przed perspektywą nadprodukcji niż braku. Jeśli natomiast średnią z 5-lecia 1952/53 do 1956/57 przyjąć za 100, to wskaźniki dla dalszych lat wyniosły: 1957/58 r. 128, 139 i 142.

Tabela 4

*Dynamika produkcji roślinnej Meksyku
w latach 1939—1959, przy roku 1939 = 100%*

W roku 1959 wskaźniki wyniosły:	Procent
Obszar pod uprawami	199,2
Plon z ha	154,9
Wielkość produkcji	318,0

Ten wzrost produkcji tłumaczy się, jak to pokazuje tabela 4, w większym stopniu wzrostem obszaru upraw niż wzrostem plonów z ha. Mimo tych dużych postępów, w 1959 r. udział rolnictwa w dochodzie narodowym wyniósł 20,8% przy 56,0% udziału ludności rolniczej w ludności zawodowo czynnej. Jest to objaw normalny, wynikający z różnej wydajności pracy w rolnictwie i przemyśle.

Produkcja kawy wynosi w Meksyku 2,8% produkcji światowej, eksport kawy 3,5% eksportu światowego. Produkcja mleka wynosi 0,9% produkcji światowej, produkcja jaj 1,9% produkcji światowej.

Tabela 5

Struktura zasiewów w Meksyku w roku 1959/60 (Rocznik FAO 1960 r.)

Rośliny	Tys. ha	W % gruntów ornych
Zbożowe:	7 751	38,90
w tym: pszenica	980	4,93
jęczmień	243	1,22
owies	100	0,51
kukurydza	6 324	31,73
ryż	104	0,51
Trzcina cukrowa (1958/59 r.)	283	1,45
Warzywa:	140	0,70
w tym: ziemniaki	46	0,23
pataty	16	0,08
cebula	16	0,08
pomidory (58/9)	62	0,31
Motylkowe na ziarno:	1 613	8,08
w tym: fasola na ziarno	1 414	7,08
groch (58/9)	8	0,04
bób	42	0,21
groch włoski	145	0,73
soczewica	4	0,02
Winnice:	11	0,05
Banany:	24	0,12
Oleiste i włókniste	1 226	6,15
w tym: orzechy ziemne	69	0,35
bawełna (na nas. i włókno)	754	3,77
len na nasienie	30	0,15
nasiona sezam.	205	1,03
agawa	168	0,85
Tytoń:	52	0,26
Inne rośliny:	8 828	44,29
	19 928	100,00

Tabela 6

Plony oraz wielkość produkcji roślin rolniczych w roku 1959/60

Rośliny	Plon q/ha	Produkcja tys. ton
Pszenica	14,1 (7,5)*	1.380
Jęczmień	7,4 (5,3)*	180
Owies	8,6	86
Kukurydza	8,8 (5,6)*	5.563
Ryż	21,3	222
Razem zboża		7.431

Tabela 6 (c. d.)

Rośliny	Plon q/ha	Produkcja tys. ton
Trzcina cukrowa surowa (1958/9 r.)		
8,34% cukru	2 170	16 301
Cukier niecentryfugowany (1958/9 r.)	(183)	(1 375)
Ziemniaki	50	229
Cebula	40	65
Pomidory (1958/9 r.)	57	335
Fasola (ziarno)	4,3	610
Groch (1958/9 r.)	7,3	6
Bób	7,6	32
Groch włoski	7,9	114
Soczewica	7,3	3
Banany	115	274
Orzechy ziemne	13,6	94
Bawełna (nasiona)	8,7	654
Bawełna (włókno)	4,9 (2,5)*	368
Len (nasiona)	7,5	22
Sezamowe nasiona	6,1	125
Tytoń	13,7 (8,6)*	72
Agawa (włókno twarde)	8,7	17
Rzepak		6

* Liczby w nawiasach obrazują plony przed wojną (1939 r.). Meksykańska produkcja cukru wynosi 2,5% produkcji światowej.

Tabela 7

Wielkość produkcji owoców i różnych artykułów tropikalnych w roku 1959/60

Nazwa owoców	Tys. ton
Jabłka	67
Gruszki	20
Śliwki	52
Morele	5
Brzoskwinie (1958/9 r.)	59
Winogrona	67
Pomarańcze i cytryny	749
Daktyle	8
Figi	5
Ananasy	186
Oliwa palmowa	12
(orzechy palmowe)	(22)
Kopra	180
Kawa	117
Kakao	14

Tabela 8

Inwentarz żywy w 1858/9 r.

Rodzaj	Tys. szt.	
Konie	5 228	
Muły	2 698	
Osły	3 297	11 223
Bydło	21 561	
Świnie	9 423	
Owce	5 788	
Kozy	10 620	47 392
		58 615
Drób		127 067
Szacowana liczba krów co wyniosłoby		13 614 63%

Tabela 9

Wielkość produkcji zwierzęcej w tys. ton w 1958 r.

Rodzaj artykułu	Tys. ton
Mięso: wołowe	264
wieprzowina	162
baranina	19
R a z e m	415
Mleko: (1957 r.)	
krowie	2 750
kozie	185
R a z e m	2 935
Jaja (milionów szt.)	4 334

Szacowana wydajność mleka od jednej krowy:

w Hondurasie	213 kg
w Gwatemali	191 kg
w Meksyku	$404 : 2 = 202$ kg

Handel ogólny Meksyku

Przywóz wynosi 0,9% przywozu światowego, zaś wywóz 0,7% wywozu światowego. Ma on zatem deficyt bilansu handlowego.

Liczba ciągników rolniczych

W 1958 roku 39 tys.

W 1959 roku 54 tys.

Zużycie nawozów sztucznych w częściach składowych

N	— 140 tys. ton
P ₂ O ₅	— 28 tys. ton
K ₂ O	— 6 tys. ton

Wnioski

1. Rozwojowi rolnictwa meksykańskiego sprzyja istniejąca rezerwa ziemi, jest on jednak ograniczany przez deficyt wody.
2. Zmiana formy posiadania i użytkowania ziemi była decydującym czynnikiem w rozwoju rolnictwa i w ogóle gospodarki narodowej Meksyku.
3. Reforma rolna miała również znaczenie społeczne.
4. W okresie 1939—1950 r. dochód narodowy wzrastał rocznie o 7%. Produkcja roślinna wzrastała szybciej niż dochód narodowy.